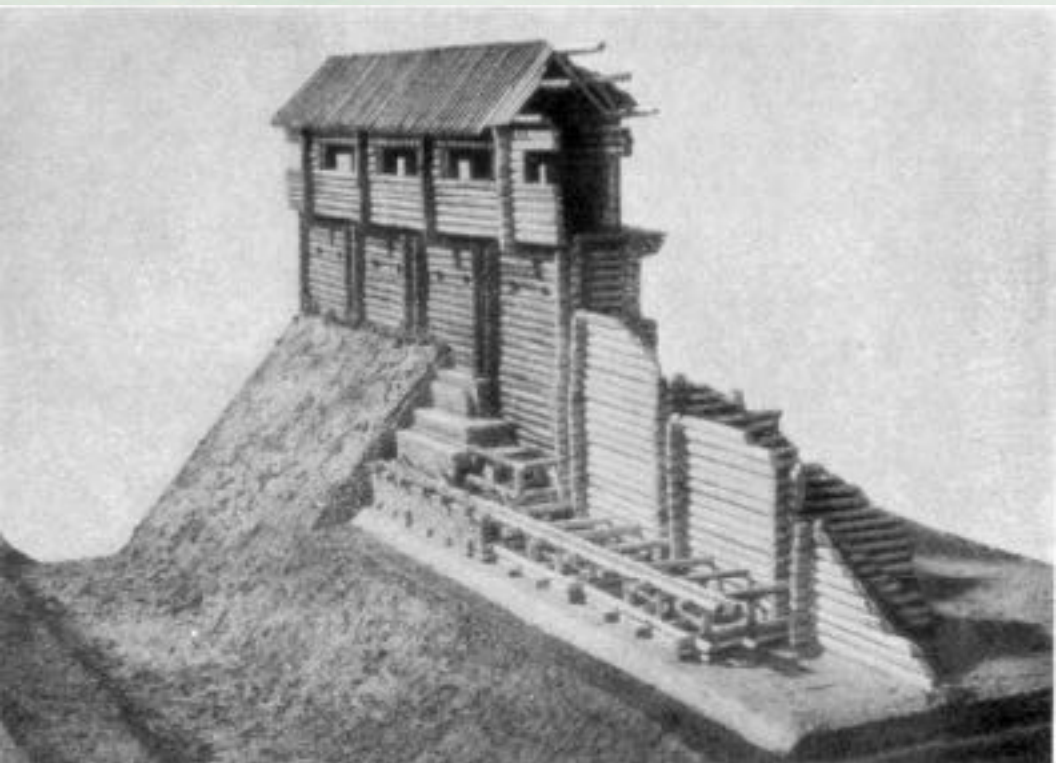

Богатирська застава

Сергій Плачинда

Історичне оповідання

*И горожане же рѣша, шедше к печенегам:
"Почто губите себе? Коли можете престояти
нас?"*

*Имѣемъ бо кормлю землѣ. Аще ли не
вѣруете, да узрите своима очима".*

Нестор

Він стояв коло бійниці * й замислено споглядав табір печенігів.

Із глибокої задуми його вивів близький лункий стукіт. Аж іскри сипонули у вічі. Відсахнувшись, розгледівся. Прямо біля голови тремтіло охвістя стріли, яка щойно застрягла в просмоленій колоді біля краєчка бійниці. На два-три пальці одесную * — і... стріла розтрощила б його, Будимирову стару голову.

Поруч бренькнула тятива, і Будимир, остаточно отямившись від гірких дум своїх, побачив унизу перед стіною молодого печенізького лучника в сідлі. Це ж він цілив у сиву голову

Будимира. А тепер сам хилиться з сідла, бо стріла стримить з його плеча. — Ось так тобі! — помахав обрубком своєї десниці * Будимир, угадуючи чуттям старого воїна, що рана у печеніжина не смертельна, та й ген до нього вже біжать на підмогу одноплемінники з табору. — А Чур береже тебе, ладо, — пролунав поруч молодий голос.

Будимир повернув голову і побачив біля сусідньої бійниці лучника, — Спасибі, сину, — кивнув Будимир і, зіпершись куксою об край бійниці, знову повів оком по табору печенігів. — Будь обережний, ладо, — почувся той же молодий голос.

Будимир кивнув головою, але не відступив: печеніги не наважувалися більше під'їздити до стіни.

За спиною десь ударило било. "Старійшини на віче скликають", — подумав Будимир, але не поворухнувся. Іти не хотілося: говоритимуть, як і коли відчинять ворота стоклятим печенігам — голод уже допік до краю.

У нього все тіло потерпло від тужливої думки: "Невже ми здамо отим голомозим татям наш Білгород, богатирську заставу Києва?"

Невже маємо загинути ганебною смертю?"
Мимохіть згадав свій останній бій з печенігами.
Коли ж то було?

Гай-гай, двадцять та ще й п'ять літ тому...
Святослав, преславний і великий князь, вів свою
дружину від ромеїв *, з якими уклав вигідний мир.
Везли багаті дарунки від переляканого і
поступливого василевса. Вели бранців без ліку.
Мито пливло по лодіях *, а дружина йшла на
стомлених конях понад берегом Дніпра. Так само
берегом гнали і бранців.

Коли дійшли до порогів, саме випав перший
сніг. Рікою пливло "сало". А побіля порогів шлях
перетнула вгодована розбійницька орда кагана Курі.
Його, як згодом з'ясувалося, попередили
перекинчики з Переяславця на Дунаї: "Іде
Святослав повз пороги з великими скарбами, а
дружина в нього мала".

Не змогла пробитися ослабла дружина
Святослава до Києва.

Мусила зазимувати в Білобережжі. А зима
люта вдарила. Невдовзі почався голод. Поїли всіх
коней. Потім ще й платили кочівникам по
півгривни за конячу голову. Сяк-так перезимували.

Лодій і довбанок * нових настругали чимало. Тільки крига зійшла — рушили до Києва. Поволокли лодії повз пороги. Аж тут Куря напав.

Була січа люта. Лише воєвода Свенельд пробився до Києва з жменькою воїнів. Решта загинули. І передусім сам Святослав, що хоробро бився до останнього подиху. А йому, Будимирові, відтяли в січі правицю та в стегно поранили. Він лежав у калюжі крові, доки не підійшли з-над Тясмину вуличі й не порятували його та інших посічених-порубаних.

Відтоді в Будимира запеклася ненависть до печенігів... Відкрити їм завтра ворота Білгорода? Стати на коліна перед степовими грабіжниками? Це ганебно й страшно.

Як запобігти лихові?

Великий князь Володимир далеко. Він пішов у Новгород (цим і скористалися сини Курі). А пішов князь у Новгород, аби набрати воїв для своєї дружини. З ним, Володимиром, подалися і двоє синів Будимирових. Що ж, не догукаєшся їх звідти.

Як же бути?

Чомусь знову згадався голод у Білобережжі. І як волхв Осій вміло годував людей, здавалося б, з нічого.

А що, коли... Несподівана зухвала думка полонила Будимира. Він заспішив на віче. Але коли опинився на вулиці, побачив похнюплених, змарнілих людей, що розходилися після спільної ради.

Зупинив першого стрічного: — Про що говорили на вічі? — Що скоро всі помремо з голоду, а від князя немає підмоги. То здамося печенігам — когось вони вб'ють, а когось залишать живим, якимось буде. Бо так усі згинемо... Не дослухав Будимир. Поспішив до городських старійшин, які ще сиділи під церквою в тяжкій зажурі. — Чув, що хочете здаватися печенігам? — запитав їх Будимир. — Не стерплять люди голоду, — розвели руками. — Послухайте мене. Не здавайтеся ще два дні і зробіть усе так, як я вам скажу. — Кажи, Будимире.

Його шанували. Найперше — він нащадок великого Кия, правнук Щека. Друге: Будимир — чередник *. Пасе так, що за двадцять літ жодна корова в нього не пропала. Ось і тепер першим

дізнався, що йде орда. Попередив білгородчан про небезпеку через свого підпасича, а сам загнав череду в такі нетрі, що ніякий ординець не знайде. Тим більше, що там переховуються й мудрі волхви. (Хоча білгородців хрестили в Ірпені і церкву їм збудував князь Володимир, проте до волхвів і лісових капищ люди стежину торують).

Міг би він теж перебути в тому надійному схроні. Та не такий Будимир. Пекло його за долю білгородців. Залишив череду * під наглядом волхвів, а сам — на випадок, мовляв, тривалої облоги — пригнав до Білгорода перед самісіньким носом у печенігів черідку биків та вгодованих телиць-ялівок. Їх уже й поїли городяни.

Тому з пошаною дослуховуються до його слів. — Кажі... — Ідіть від хати до хати, — мовляв Будимир, — і зберіть по жмені вівса, пшениці або висівок. А чого — не питайте.

Пішли. Зібрали хутко, бо казали всім: "Так повелів Будимир".

А він порядкував біля церкви, вимахуючи порожнім рукавом правиці. Одним показав, де копати два колодязі по коліна. Не глибше! Накликав добрих теслярів, аби вони хутко спорядили добрячі

цямрини. Жінкам звелів збовтати ціжу, з якої варять кисіль.

Збовтали. Тую кисільну бовтанку залили в широкий кадіб, який на вимогу Будимира поставили у виритий колодязь. І вельми подивувалися всі, бо виходило, ніби колодязь ущерть повний кисільної бовтанки. — Це ще не все, — сказав Будимир. Він був збуджений. Його чередницька шапка-ковпак з'їхала набік. Заросле сивою щетиною худе лице почервоніло. Чорні очі палали молодо й завзято. Навіть зморшки на лиці розгладилися. — Хоч убийтеся, а знайдіть мені трохи меду.

Невдовзі таки знайшли велику миску меду, що була схована в княжій медовні.

Будимир попрохав жінок приготувати з меду солодку ситу, вилити її в кадіб, який поставити в другий колодязь. — Тепер шліть за печенігами. Тільки най послі наші будуть не вельми худі.

На ранок підібрали огрядненьких посередників, які й пішли до печенігів. Сказали їм: — Візьміть од нас заложників, а самі пошліть своїх чоловіків з десять у город наш — най подивляться, що там коїться.

Зраділи печеніги. Витлумачили по-своєму прихід посередників: "Це білгородці хочуть уже здатися нам".

Коли печеніги вступили в город, навчені Будимиром старійшини привітали гостей і сказали їм:

— Пощо губите ви себе? Хіба в змозі перестояти нас? Якщо стовбичитимете тут і десять років, то нічого не заподієте нам. Бо нас го— дує сама земля. Вона харч нам дає. Ось погляньте, коли не вірите.

Привели печенігів до колодязів. Спочатку до того, де була ціжа для киселю.

Поставали над колодязем печеніги і аж роти пороззявляли од подиву. Старійшини ж зачерпнули відром ціжі, розлили в лотки — великі глиняні сковороди — і на очах у сторопілих кочівників зварили кисіль. Потім пішли до другого колодязя, зачерпнули солодкої сити.

Самі їли й частували печенігів. Ті смакували, аж губами плямкали, і дивувалися. Врешті сказали: — Ми бачимо диво. Але наші хани не повірять нам, якщо самі не скуштують. — Тоді

ось їм... Старійшини налили по глекові ціжі та сити й вручили посередникам.

Пішли печеніги. Повернулися заложники. І весь Білгород прикипів до бійниць у німому очікуванні.

Ждали день, вечір, ніч. А на ранок полегшено зітхнула вся богатирська застава: знялися печеніги! Пішли. Повіялися.

Тут же, на стіні, біля бійниць, білгородці обіймалися, цілувалися, плакали. А Будимир погрозливо помахав услід ординцям порожнім рукавом своєї десниці: — Ось так вам, дурні набиті!

Потім він згадав про свою череду, яка зараз у лісових нетрях під доглядом вірних волхвів. Прикинув, що до обіду прижене сюди корів і напоїть молоком голодних білгородців. А волхви ще й сиру нагнітили цілий віз. І хліба напекли. Тож по обіді голоду в Білгороді вже не буде... Від цих думок чередник повеселів і, притримуючи куксою полу своєї подертої свитки, почав хутко опускатися з фортечної галереї.

Словник:

* *Бійниця* — отвір для стрільби у стіні оборонної споруди.

* *Одесную* — праворуч. Старовинне слово.

* *Десниця* — рука; права рука.

* *Ромеї* — громадяни Східної (Візантійської) Римської імперії.

* *Лодія* — морське та річкове судно давніх слов'ян. Приклад слововживання: лодії йшли кількома рядами.

* *Довбанка* — видовбаний із суцільного стовбура дерева човен.

* *Чередник* — пастух.

* *Череда* — гурт свійських тварин, великої рогатої худоби, яка пасеться разом. Приклад слововживання: череду худоби і овець переганяли через дорогу.